

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**на тему: «Розвиток міграційних процесів у країнах Центральної Європи в
сучасних умовах»**

**«Development of Migration Processes in the Countries of Central Europe in
Modern Conditions»**

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Мазурик Таїсія Володимирівна

Керівник – к.е.н., доц. Цевух Ю.О. _____

Рецензент – к.е.н., доц. Крючкова Н.М.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№__ від __._____.2025 р.

Завідувач кафедри

Захищено на засіданні ЕК №

протокол №__ від _____.12.2025 р.

Оцінка _____/_____/_____

Голова ЕК

_____ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

_____ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.....	5
1.1 Теоретичні основи ринку праці та міжнародної міграції робочої сили.....	5
1.2 Трансформація міграційних потоків у Центральній Європі.....	8
1.3 Огляд досліджень учених щодо міграційних процесів у Центральній Європі.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.....	17
2.1 Вплив міграційних процесів на ринок праці у країнах ЦЄ.....	17
2.2 Міграційні процеси в країнах ЦЄ.....	23
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ КРАЇНАМИ ЦЄ ТА УКРАЇНОЮ.....	29
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

На нинішньому етапі розвитку світової економіки, міжнародні економічні відносини характеризуються значним посиленням взаємозалежності між країнами. Цей процес підсилюється завдяки глобалізації, зростанню значення ТНК та розширенню міжнародної інвестиційної діяльності. Одним з найважливіших наслідків цих змін стало суттєве збільшення міжнародної міграції населення та робочої сили, яка сьогодні є невід'ємною складовою розвитку світового господарства.

Міжнародна міграція робочої сили, обсяги та інтенсивність якої різко зросли в сучасних умовах, є потужним механізмом перерозподіленню людських ресурсів між країнами. Вона суттєво впливає на ситуацію на ринку праці кожної держави, модифікуючи рівень зайнятості, безробіття, заробітну плату та розподіл доходів. Особливо актуальною ця проблема є для розвинених країн, які стикаються з несприятливою демографічною ситуацією: старінням населення, збільшенням тривалості життя та, як наслідок, зростанням навантаження на пенсійні системи. Залучаючи іноземних мігрантів, країни частково вирішують питання дефіциту робочої сили, особливо на некваліфікованих посадах, використовуючи навички, досвід та фізичні можливості іноземних працівників. Водночас, на світовій арені загострюється конкуренція за висококваліфіковану робочу силу, що стимулює розвиток глобального ринку освіти.

Актуальність кваліфікаційної роботи полягає в тому, що процеси міжнародної міграції, які відбуваються у світі, потребують державного регулювання, особливо на сучасному етапі, який характеризується створенням інформаційного суспільства. Доступність інформації, розвиток засобів зв'язку та транспорту, а також збільшення мобільності населення роблять цю проблему особливо актуальною. Після інтеграції до Європейського Союзу ці країни стали не лише основними постачальниками робочої сили для західних країн, а й почали приймати мігрантів з інших регіонів, що викликало унікальну динаміку на їхніх ринках праці.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення і аналіз тенденцій ринку праці та міжнародної міграції робочої сили в країнах ЦЄ в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети були сформульовані та виконані такі **завдання**:

- Вивчення сутності, головні ознаки та види ринків праці, а також сутність і ключові ознаки міжнародної міграції.
- Класифікація та виявлення причини появи та здійснення міжнародних міграції населення.
- Висвітлення особливості міграційних процесів у контексті глобалізації.
- Вивчення головних тенденцій та стан ринку праці в країнах Центральної Європи.
- Опис міграційних процесів в країнах Центральної Європи та їхній вплив на соціально-економічну ситуацію.
- Вивчення впливу змін на ринку праці на міграційні процеси в країнах Центральної Європи.

Об'єктом цієї роботи є ринки праці країн Центральної Європи як частина світової економіки.

Предметом дослідження є ключові тенденції сучасних міграційних процесів та їхній вплив на ринок праці країн ЦЄ.

У роботі використані наукові статті вітчизняних та іноземних авторів, інтернет-ресурси, статистичні дані міжнародних організацій.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

1.1 Теоретичні основи ринку праці та міжнародної міграції робочої сили

Міжнародна міграція робочої сили є ключовою складовою сучасних економічних процесів, що тісно зв'язана з глобалізацією. У світі, де економічні зв'язки між державами постійно поглиблюються, переміщення трудових ресурсів набуває дедалі більшого значення. Базою цього явища є економічна нерівномірність розвитку країн, відокремлення виробників від засобів виробництва та взаємозалежність національних економік. Саме тому сьогодні можна говорити про існування міжнародного ринку праці, де кожна держава посідає свою нішу, формуючи унікальну структуру попиту та пропозиції робочої сили.

Ефективне функціонування такого ринку визначається узгодженим поєднанням державного та міжнародного регулювання з елементами саморегуляції ринку. У цьому контексті дослідження міжнародної міграції робочої сили має на завдання удосконалення методик аналізу та регулювання даного процесу, що є актуальним у сучасних умовах динамічного соціально-економічного розвитку.

Міграція є міжтериторіальним процесом, що поєднує різні географічні простори та людські спільноти. Кожен акт виїзду з однієї країни означає прибуття до іншої, що спричиняє взаємне культурне, економічне та демографічне збагачення. Мігранти приносять із собою не лише трудовий потенціал, а й певні соціальні установки, моделі поведінки та культурні риси, які інтегруються в нове середовище [1].

Ринок праці – це головна економічна категорія, що показує систему соціально-трудових відносин між роботодавцями та найманими працівниками. На цьому ринку відбувається обмін особливим товаром – робочою силою, яка має не лише економічну, а й соціальну цінність. Його функціонування забезпечує

збалансування попиту і пропозиції на працю, формування заробітної плати та встановлення трудових відносин на договірних засадах. Проте у сучасному світі ринок праці виходить далеко за межі національних кордонів, набуваючи міжнародного характеру через активні процеси трудової міграції.

Міжнародна міграція робочої сили є природним продовженням розвитку світового ринку праці. Вона відображає нерівномірність економічного розвитку країн, різницю у рівнях зарплат, зайнятості та умовах життя. Трудові ресурси мають властивість переміщатися туди, де їх цінують вище, що є своєрідним проявом закону попиту і пропозиції у глобальному масштабі. Таким чином, міжнародна міграція виступає важливим чинником вирівнювання економічних дисбалансів між державами, одночасно створюючи нові виклики для національних економік.

Держава, як і на внутрішньому ринку праці, відіграє провідну роль у регулюванні міжнародних міграційних процесів. Вона встановлює правові рамки для залучення або відтоку робочої сили, формує політику зайнятості, визначає умови легального працевлаштування іноземців та захисту громадян за кордоном. Одним із головних інструментів такого регулювання є міжнародні угоди у сфері праці, що координують зусилля різних країн задля запобігання нелегальній міграції та забезпечення справедливих умов праці мігрантів.

Особливе місце у функціонуванні сучасного ринку праці посідають державні та приватні агентства з працевлаштування. Вони виконують роль посередників не лише всередині країни, а й на міжнародному рівні, сприяючи легалізації трудових потоків, підбору кадрів відповідно до потреб роботодавців і професійній адаптації працівників у новому середовищі. Через їх діяльність формується рівноважна ціна робочої сили певних спеціальностей на світовому ринку праці.

Міжнародна трудова міграція, з одного боку, розширює можливості для працівників у пошуку кращих умов праці та життя, а з іншого – створює проблеми для країн-донорів, пов'язані з відтоком висококваліфікованих кадрів. Разом із тим для країн-реципієнтів міграція є важливим інструментом

поповнення ринку праці, особливо у сферах із дефіцитом робочої сили. Саме тому ефективне регулювання цих процесів набуває стратегічного значення для забезпечення сталого економічного розвитку на глобальному рівні [2].

З позиції економічної теорії, головним рушієм міжнародної міграції є нерівновага між запитом і пропозицією робочої сили на внутрішньому ринку праці. Важливу роль у формуванні міграційних потоків відіграють швидкість економічного зростання, рівень благополуччя населення та демографічна динаміка в країнах.

Міжнародна міграція є складовою більшого процесу глобальної економічної інтеграції, тісно пов'язаної з пересуванням товарів, капіталу та інформаційних ресурсів. Економічні зміни, науково-технічний розвиток і впровадження сучасних технологій суттєво впливають на структуру працевлаштування та формують нові вимоги до ринку праці. Унаслідок цього змінюється як соціально-професійна структура мігрантів, так і напрямки їх пересування.

Для економічно розвинених країн вигідним є залучення висококваліфікованих спеціалістів у сектори, що швидко розвиваються і вимагають значних людських резервів. Протягом останніх десятиліть спостерігається зростання робочої міграції у галузях високих технологій, інформаційних технологій, машинобудування, інжинірингу, біотехнологій, освіти та охорони здоров'я. Така тенденція пояснюється тим, що вітчизняні ринки праці розвинених країн не можуть повністю задовольнити потребу у фахівцях із необхідним рівнем підготовки.

Отже, сучасний світовий ринок праці працює через механізм міжнародної трудової міграції, в рамках якої країни-джерела, країни-приймачі та держави-транзитери постійно взаємодіють. В глобалізованому світі ці зв'язки стають все більш тісними, формуючи єдину систему руху трудових ресурсів, яка об'єднує економічні, соціальні та демографічні процеси на міжнародному рівні [3].

1.2 Трансформація міграційних потоків у Центральній Європі

У сучасному світі, який швидко змінюється, міжнародна міграція населення є не лише економічним феноменом, а й впливовим соціальним і культурним двигуном, який формує ідентичність націй, змінює структуру ринків праці та визначає вектори економічного розвитку. Для країн Центральної Європи міграційні процеси набувають особливого значення: цей регіон є унікальним перехрестям міграційних потоків, що підтверджує актуальність застосування існуючих теоретичних концепцій міграції. Зокрема, концепція «тяжіння-виштовхування» (push-pull factors), розроблена Евереттом Лі у його роботі «Теорія міграції» [4], є фундаментальною для розуміння початкових етапів трудової міграції з регіону. Теорія «тяжіння-виштовхування» пояснює міграцію як наслідок взаємодії двох груп аспектів: ті, що змушують людину залишити свою країну (аспекти виштовхування), і ті, що приваблюють її до нової (аспекти тяжіння).

Аспекти виштовхування – це небажані умови в країні походження, що спонукають до еміграції. До них належать:

- Економічні чинники: бідність, низькі зарплати, безробіття, втрата доходу;
- Соціально-політичні чинники: загроза переслідування, політична нестабільність, війна чи конфлікт, відсутність політичних чи релігійних свобод;
- Екологічні чинники: стихійні лиха, забруднення, несприятливі кліматичні умови;
- Особисті причини: погане медичне обслуговування, булінг, дискримінація, хвороби тощо.

Аспекти тяжіння – це привабливі умови в країні призначення, що залучають мігрантів. До них відносяться:

- Економічні можливості: наявність робочих місць, вища оплата праці, кращі соціальні гарантії та пільги;
- Соціальні та життєві умови: вищий рівень життя, якісна освіта, краща медична допомога, приємний клімат, безпека та стабільність;

- Політична свобода: ширші політичні та релігійні свободи;
- Особисті зв'язки: возз'єднання з родиною та близькими, які вже проживають в іншій країні.

Спочатку країни Центральної Європи виступали як «донори» робочої сили, де «виштовхувальними» факторами були економічні диспропорції, нижчий рівень заробітної плати та обмежені можливості для кар'єрного зростання. Одночасно «притягувальними» факторами з боку Західної Європи були вищі заробітки, стабільні ринки праці та кращі умови життя. Ця асиметрія створила масовий відтік спеціалістів, це явище мало подвійний ефект: з одного боку, воно розвантажувало внутрішній ринок праці та стимулювало зростання грошових переказів мігрантів, які стали важливим джерелом доходу для національних економік. З іншого боку, воно спричинило дефіцит кваліфікованих кадрів у ключових галузях, особливо у сфері медицини, ІТ та промисловості.

З часом, у міру розвитку міграційних потоків, класичні економічні моделі доповнилися новими. Наприклад, основним тезисом є пояснення, що соціальні зв'язки – родичі, друзі та знайомі, що вже мігрували, – сприяють полегшенню процесу для наступних хвиль мігрантів. Інформація, допомога з працевлаштуванням та інтеграцією значно знижують перешкоди, про які говорив Еверетт Лі, – вартість переїзду, мовний бар'єр, психологічні труднощі. Саме завдяки цим мережам міграція з пострадянських країн до країн ЦЄ стала масовою та постійною. Це пояснює, чому, навіть зі зростанням економіки, країни ЦЄ продовжують відчувати відтік власного населення, одночасно приваблюючи мігрантів із менш розвинених країн.

Однак в останні роки ситуація кардинально змінилася. Зростання економіки, збільшення інвестицій та старіння населення спонукали країни ЦЄ переглянути свою міграційну політику. Сьогодні Польща, Чехія та Німеччина активно залучають іноземних працівників. Цей приплив мігрантів не лише допомагає заповнити вакансії, які не користуються інтересом серед місцевого населення, але й сприяє динамічному розвитку окремих секторів економіки. Таким чином, міграція перетворюється з одностороннього потоку на складну

систему взаємодії, де країни ЦЄ стають і «донорами», і «реципієнтами» робочої сили. Міграційні процеси в Центральній Європі є яскравим прикладом того, як глобальні тенденції та локальні особливості взаємодіють, формуючи нову реальність. Успішна адаптація до нових міграційних реалій вимагає від країн ЦЄ не лише економічних, а й політичних та соціальних інновацій, що є ключем до стабільного та процвітаючого майбутнього.

Дослідження МВФ «Міграція до ЄС: Огляд нещодавніх подій і макроекономічні наслідки» [5] вказує, що міграція до країн Центральної Європи досягла безпрецедентного масштабу, особливо після 2022 року, коли повномасштабна війна в Україні спричинила масову хвилю мігрантів. Цей факт надзвичайно важливий, оскільки він коригує традиційне сприйняття міграційних потоків: якщо раніше економічні міркування були провідними, то тепер примусова міграція відіграє вирішальну роль. Ця стаття спростовує поширені стереотипи щодо негативного впливу міграції на ринки праці. Зворотньо, вона демонструє, що мігранти, зокрема українські біженці, стали ключовим рушієм підтримки економік країн ЦЄ. За даними дослідження, близько двох третин нових робочих місць, створених у ЦЄ у період 2019-2023 років, були зайняті громадянами з країн, що не входять до ЄС. Це свідчить про те, що міграція наразі не лише не створює конкуренцію на ринку праці, а й ефективно покриває дефіцит робочої сили, що виник внаслідок демографічного старіння населення. За оцінками МВФ, чистий притік до країн Центральної Європи у період 2020-2023 років (близько 2 мільйонів осіб) може підвищити потенційний ВВП на 0,5 % до 2030 року. Цей показник є значним підтвердженням того, що міграція є не тягарем, а каталізатором економічного зростання.

За даними звіту МОМ «Доповідь про світову міграцію 2024: Розділ 2 – Міграція та мігранти: глобальний огляд» [6] головним чинником, що значно змінив міграційний ландшафт регіону, стала повномасштабна війна в Україні. Мільйони українських біженців, переважна більшість з яких знайшли притулок саме в країнах Центральної Європи, не лише отримали гуманітарний захист, а й інтегрувалися у місцеві ринки праці. Ця хвиля міграції продемонструвала, що

мігранти, навіть ті, що прибули з гуманітарних міркувань, можуть виступати каталізатором економічного зростання.

У статті «Міграція та мігранти: Регіональні аспекти та тенденції розвитку» від MOM [7], зазначається, що Польща відіграє ключову роль у прийомі українських біженців. Станом на квітень 2023 року в Польщі перебувало понад 1,5 мільйона українських біженців, більшість із яких – жінки та діти. Польща запровадила повний механізм тимчасового захисту, забезпечивши прибулим доступ до освіти, медичних послуг і ринку праці. Проте демографічні проблеми залишаються серйозною загрозою: через низький рівень народжуваності та еміграцію власного населення очікується, що чисельність населення Польщі може зменшитися більш ніж на 20 % упродовж наступних трьох десятиліть. Це створює ситуацію, коли країна одночасно є і донором, і реципієнтом трудових мігрантів.

У звіті «Польща: Аналіз впливу біженців з України на економіку Польщі» [8] підкреслюється високий ступінь інтеграції українців у польський ринок праці. Цей процес став можливим завдяки збігу кількох чинників. Насамперед, старіння місцевого населення Польщі та динамічне економічне зростання сформували додатковий попит на робочу силу, який частково був задоволений завдяки прибуттю українських мігрантів. Важливу роль також зіграла висока освітня підготовка українців, їхня культурна та мовна близькість з поляками, а також спільні історичні зв'язки, що суттєво полегшили процес пристосування. Окрім того, уряд Польщі ухвалив низку політичних рішень, спрямованих на полегшення доступу біженців до ринку праці та активізацію їхньої професійної діяльності.

Одним із головних елементів успішної інтеграції українців у Польщі залишається високий рівень освіти – суттєва частина прибулих має вищу чи спеціальну освіту, що спрощує працевлаштування та професійне пристосування. У підсумку більшість українських біженців змогли забезпечити власний матеріальний стан та утримувати свої родини завдяки офіційній зайнятості. Водночас певна частина осіб і далі отримує підтримку з боку держави,

доброчинних організацій та родичів, що допомагає їм закріпитися на новому місці.

Чехія також стала значним напрямком для українців, які тікають від війни. Країна оновила правову базу для інтеграції біженців у ринок праці, полегшивши процедури отримання дозволів на проживання та працевлаштування. З огляду на високий рівень урбанізації та попит на кваліфіковану робочу силу, українські фахівці стали суттєвим ресурсом для підтримки промислового та сервісного секторів Чехії. Водночас, як і Польща, держава стикається з проблемами старіння населення, що зміцнює значущість трудової міграції як демографічного компенсатора.

Німецька економіка, незважаючи на високий рівень розвитку та стабільність, стикається з демографічним викликом – старінням населення та браком кваліфікованої робочої сили. Саме тому уряд бачить у залученні українських мігрантів можливе вирішення для заповнення кадрових прогалин. Українці, маючи високий рівень підготовки, могли б стати цінним ресурсом для секторів, які мають дефіцит працівників, зокрема в галузях охорони здоров'я, освіти, IT та технічних професіях [9].

Статистичні дані свідчать про невідпинне зростання кількості мігрантів, які прибувають до країн Центральної Європи із різних світових регіонів. Ця тенденція зумовлена демографічним тиском у країнах-реципієнтах, покращенням фінансових спроможностей населення у країнах-донорах, а також загальними глобалізаційними процесами, що спрощують мобільність робочої сили. Два головні чинники, які визначають майбутній соціально-економічний розвиток континенту, – це старіння населення та брак трудових ресурсів. Ці явища тісно взаємопов'язані, і саме тому вони вимагають глибшого вивчення та розробки дієвих стратегій реагування. Країни Центральної Європи мають бути готові до інтеграції нових хвиль робочої сили, творення умов для їх соціальної адаптації, професійного зростання та економічного добробуту. Впровадження такої політики є одним із ключових завдань сучасних урядів та роботодавців, адже ефективне використання трудового потенціалу мігрантів може стати

вагомим фактором зростання продуктивності праці та економічної стабільності краю.

Економічні наслідки міграції для країн Центральної Європи переважно мають сприятливий характер. Особи, які здатні до міжнародної мобільності, зазвичай є молодшими, краще освіченими та більш пристосованими до змін на ринку праці. Така мобільність сприяє оновленню людського капіталу, посиленню інноваційного потенціалу та стимулює ділову активність. Дослідження підтверджують існування позитивної кореляції між різноманітністю походження працівників та рівнем інноваційності економіки. Мігранти приносять нові знання, уміння та управлінські практики, що підвищує продуктивність праці, збільшує прибутковість бізнесу й покращує інвестиційний клімат у країнах, які приймають.

Водночас Центральна Європа виступає не лише реципієнтом, але й донором трудових ресурсів. У межах ринкової економіки міграція робочої сили сприяє вирівнюванню економічних дисбалансів – працівники переміщуються до регіонів із вищим попитом і рівнем заробітної плати. Однак цей процес має і негативні наслідки – еміграція висококваліфікованих молодих спеціалістів, що призводить до втрати інтелектуального потенціалу країн-донорів. Водночас повернення таких працівників може мати зворотний позитивний ефект: вони приносять із собою нові знання, досвід, технології та управлінські підходи, сприяючи інвестиціям, розвитку інновацій та впровадженню сучасних методів праці.

Таким чином, трудова міграція виступає не лише економічним, а й соціокультурним феноменом, який формує якість людського капіталу в регіоні. Попри потенційні ризики, пов'язані з нерівністю доходів чи соціальними викривленнями, переваги від міграційних процесів для країн Центральної Європи є очевидними: вони посилюють динаміку економічного розвитку, стимулюють інновації та сприяють підвищенню конкурентоспроможності ринку праці [10].

Грошові перекази, які надходять від трудових мігрантів, відіграють важливу роль у стимулюванні економічного зростання та поліпшенні добробуту населення. Вони є своєрідним каналом перерозподілу фінансових ресурсів між країнами, оскільки доходи, зароблені за кордоном, витрачаються у країнах походження працівників. Це підвищує паритет купівельної спроможності, сприяє розширенню внутрішнього попиту та покращенню якості життя домогосподарств. Крім того, грошові перекази зміцнюють національну валюту, підвищують рівень цін і, як наслідок, опосередковано підтримують подальші міграційні процеси.

Разом із тим, ефективність використання цих фінансових потоків значною мірою залежить від державної політики. Уряди країн-реципієнтів мають розробляти інструменти, які б дозволяли спрямовувати перекази не лише на споживання, а й на інвестиції у розвиток бізнесу, освіти, інфраструктуру та соціальні програми. Це створює можливість перетворити міграційні доходи на довгостроковий ресурс економічного зростання.

Попри те, що міграція формує певний фіскальний внесок у вигляді податків та зборів, значна частина потенційних державних доходів втрачається через скорочення обсягу праці, що підлягає оподаткуванню. У результаті фінансування систем соціального забезпечення, зокрема пенсійного забезпечення й охорони здоров'я, залишається недостатнім або неефективним. Низький рівень соціального захисту та нестабільні умови праці стимулюють молоде та працездатне населення шукати кращі можливості за кордоном.

Коли мігранти адаптуються до вищих доходів та кращих умов життя поза межами своєї країни, їхнє бажання повернутися та працювати вдома часто зменшується. Це, у свою чергу, створює дисбаланси на місцевому ринку праці, зокрема нестачу кадрів у стратегічно важливих галузях економіки. Найбільш гостро дефіцит робочої сили відчувається у сфері науки та досліджень, машинобудуванні, будівництві, електротехніці, ІТ-секторі, торгівлі, послугах та охороні здоров'я. Така ситуація посилює структурні проблеми ринку праці та знижує конкурентоспроможність національних економік Центральної Європи.

1.3 Огляд досліджень учених щодо міграційних процесів у Центральній Європі

У дослідженні «Вступ: Міграційні тенденції в Центральній Європі» [11] зазначається, що слідом за політичними трансформаціями 1989 року, що асоціювалися зі спадом комуністичних режимів у державах Центральної Європи, світова міграція в цьому регіоні зазнала помітних змін. З історичної перспективи протягом майже двох століть ці країни головним чином виступали джерелами еміграції, орієнтованої у бік більш розвинених західноєвропейських держав.

Новим феноменом у регіоні стало становлення Центральної Європи як міграційного осередку прибуття. Науковці констатують, що Польща, Чехія, Словаччина, та Угорщина дедалі активніше притягують тимчасових робітників, невеликих бізнесменів, студентів, а також осіб, котрі мають намір транзитом рухатися до Західної Європи. Суттєва частина таких потоків формується коштом громадян суміжних країн пострадянського простору, Південно-Східної Європи, а також Азії.

Однією з типових ознак сучасних міграційних потоків у Центральній Європі є поширення тимчасової трудової міграції, значна частка якої відбувається поза легальними порядками. Завдяки зростанню мобільності населення та спрощенню перетину кордонів, фізична віддаленість більше не є вагомим перешкодою для короткочасних поїздок на заробітки. Все більше мігрантів спрямовуються на конкретну економічну ціль – отримання доходу за кордоном із його подальшим використанням у країні походження.

У таких випадках тривале перебування за кордоном стає не обов'язковим: здобуття необхідного заробітку часто можливе в межах терміну дії туристичної візи або за умов безвізового режиму. Саме цю форму мобільності дослідники визначають як «неповну еміграцію».

До Другої світової війни країни Центральної Європи розглядалися переважно як джерела постійної міграції. Проте з початку 1990-х років регіон почав виступати зоною активних і різноманітних переміщень, що відрізняються від традиційних моделей поселення. Наукова праця Околяського «Неповна

міграція: нова форма мобільності в Центральній та Східній Європі. Випадок польських і українських мігрантів» [12] виділяє три головні типи таких потоків:

- вимушені переміщення осіб, які потребують міжнародного захисту (біженці та шукачі притулку);
- етнічна та національна реєміграція людей або їхніх нащадків, раніше переселених унаслідок політичних рішень;
- неповна міграція, що має переважно економічний характер.

Перші два типи зумовлені насамперед політичними трансформаціями – розпадом комуністичних режимів та багатонаціональних держав. Третій же, навпаки, пов’язаний із довгостроковими соціально-економічними змінами та характеризується регулярною циркуляцією робочої сили між країнами.

Як наголошує Окольський, неповна міграція є не лише регіональним феноменом, а й частиною глобальної тенденції зростання тимчасових форм мобільності населення. У цих умовах традиційне трактування міграції – як тривалого або постійного проживання за кордоном – поступово втрачає свою аналітичну значущість. Значна частина міжнародних переміщень сьогодні відбувається в короткостроковому форматі й формально може розглядатися як туризм, проте фактично має чітко виражені економічні та соціальні наслідки для індивідів, домогосподарств і цілих суспільств.

У роботі «Міжнародна міграція в Центральній та Східній Європі – сучасні та майбутні тенденції» [13] доводиться, що мігранти, залучені до неповної міграції, переважно належать до верств із низьким рівнем формальної освіти, мешкають у сільській місцевості чи невеликих поселеннях, а також серед маргіналізованих прошарків великих міст. Вирушаючи за кордон, вони прагнуть скористатися істотною різницею в рівнях оплати праці. Вирішальним чинником стає не просто вищий прибуток у країні призначення, а можливість витратити зароблене у країні походження, де ціна життя значно менша, що гарантує зростання статків домогосподарств. У країнах походження потреба у такій праці зазвичай мала або зовсім відсутня, тоді як на ринках праці країн-реципієнтів неповні мігранти є важливим ресурсом для забезпечення гнучкості зайнятості.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

2.1 Вплив міграційних процесів на ринок праці у країнах ЦЄ

Міграція є одним із найважливіших соціально-економічних явищ сьогодення, що безпосередньо впливає на функціонування ринку праці, демографічну ситуацію та економічний розвиток держав. Для країн Центральної Європи, які водночас виступають як донорами, так і реципієнтами робочої сили, цей процес має подвійний характер. З одного боку, трудова міграція сприяє пом'якшенню безробіття у країнах із нижчим рівнем розвитку, а з іншого – забезпечує економіки більш розвинених держав додатковими трудовими ресурсами, потрібними для підтримки виробництва та соціальних систем.

Для оцінки впливу міграційних процесів на ринок праці у країнах Центральної Європи доцільно проаналізувати низку ключових макроекономічних показників, які дозволять глибше зрозуміти, яким чином міграція відображається на розвитку ринку праці у регіоні. Оцінка темпів зростання ВВП допомагає встановити, наскільки успішно країни використовують потенціал мігрантів у своїй економіці та чи сприяє приплив закордонної робочої сили підвищенню продуктивності праці.

Протягом аналізованого періоду (2015-2024 рр.) регіон демонструє різноспрямовану динаміку економічного зростання. У 2020 році усі країни ЦЄ зазнали різкого спаду у прирості ВВП через пандемію COVID-19, що призвело до скорочення економічної активності, а також зумовила зміни у міграційних потоках. Також варто зазначити, що у 2023 р. відбувся спад у зростанні ВВП у всьому регіоні, що можна пов'язати з відмовою Європейського Союзу від постачання російського газу, що спричинило великі витрати на альтернативні енергоносії.

На графіку 2.1 Чехія демонструє відносно стабільні показники зростання ВВП близько 3%, окрім 2020 та 2023 р., коли показники набувають від'ємних значень. Німеччина, як провідна економіка Європи, зростала повільніше,

близько 2%, проте залишається головним рушієм регіону. Угорщина має динамічну тенденцію: після спаду через пандемію, у 2021 році ВВП приріс на 7,2%, що є найвищим показником у регіоні. У наступні роки зростання сповільнилося, але залишилося позитивним, що свідчить про гнучкість економіки країни. Польща демонструє найкращі темпи зростання в регіоні, що свідчить про ефективне використання трудового потенціалу, а також трудових мігрантів, які посприяли розвитку промисловості. Словаччина має нестабільне зростання ВВП, що може свідчити про обмежену стійкість економіки до зовнішніх шоків.

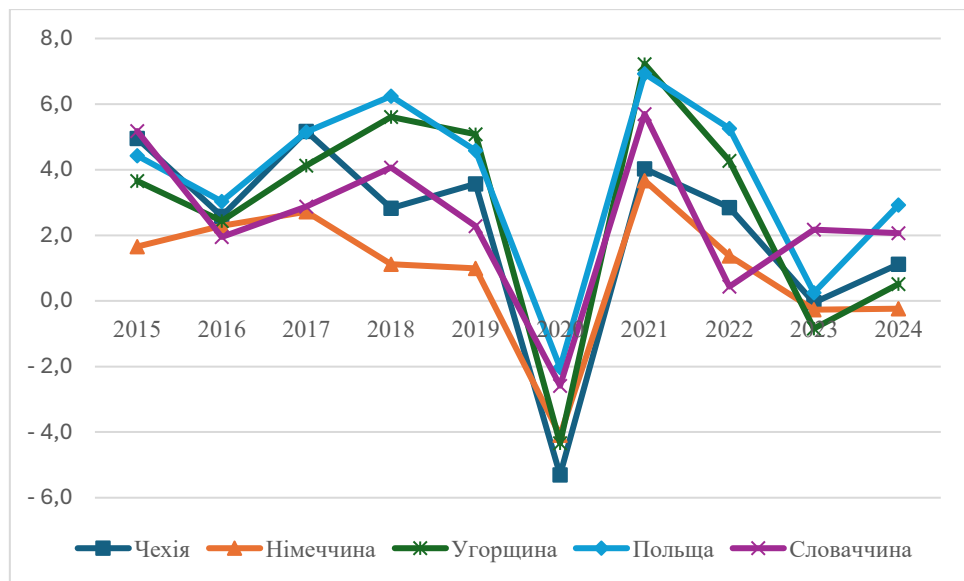

Рис. 2.1 Динаміка приросту ВВП Чехії, Німеччини, Угорщини, Польщі, Словаччини за 2015-2024 роки, у %.

Джерело: складено на основі даних [14]

Порівняння показників рівня безробіття між державами дає змогу з'ясувати, чи сприяє приплив мігрантів до загострення конкуренції на ринку праці, чи, навпаки, допомагає заповнити структурний дефіцит фахівців у певних галузях. У період 2015–2024 рр. рівень безробіття у країнах Центральної Європи демонструє поступове спадання та стабілізацію, що вказує на сприятливі тенденції на ринку праці та вплив міграційних процесів.

На графіку 2.2 Чехія протягом усього періоду мала один із найнижчих рівнів безробіття в регіоні. З 5,1% у 2015 р. показник зменшився до 2,6% у 2024 р., що говорить про майже повну зайнятість громадян. Навіть у період пандемії

рівень безробіття лишалося відносно низьким – це доводить високу здатність до пристосування чеського ринку праці, зокрема завдяки залученню іноземних працівників для покриття кадрового дефіциту.

Німеччина демонструє подібну тенденцію поступового зменшення безробіття – з 4,6% у 2015 р. до 3,4% у 2024 р. Незважаючи на збільшення показника до 3,9% у 2020 р. під час пандемії, ринок праці швидко відновився.

Угорщина також демонструє суттєве покращення становища на ринку праці. Рівень безробіття знизився з 6,8% у 2015 р. до 4,5% у 2024 р.. Це вказує на дієву політику уряду у сфері підтримки зайнятості, що частково підтримувалось трудовою міграцією.

Польща вирізняється стрімким спаданням безробіття – з 7,5% у 2015 р. до 2,9% у 2019 р., незважаючи на вплив пандемії та економічних коливань. Це підкреслює гнучкий ринок праці та активне залучення українських мігрантів.

Словаччина утримувала вищий рівень безробіття, хоча також помітно його поступове скорочення – з 11,5% у 2015 р. до 5,3% у 2024 р. Це може вказувати на проблеми у сфері працевлаштування, територіальні нерівності та повільніше відновлення економіки після кризи 2020 року.

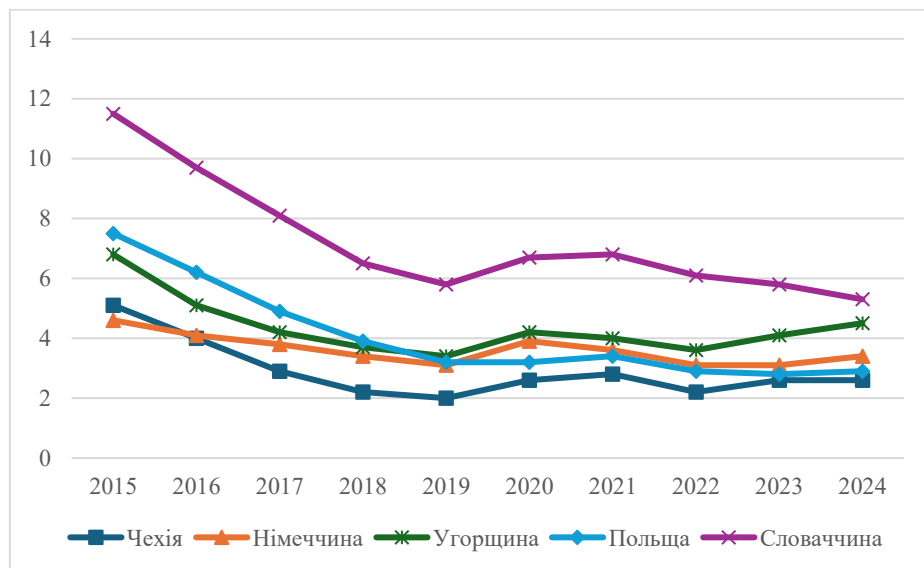

Рис. 2.2 Динаміка рівня безробіття в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2024 роки, % від населення.

Джерело: складено на основі даних [15]

Дослідження середньорічної зарплати є важливим для розуміння соціально-економічних наслідків міграції. Рівень оплати праці виступає одним із провідних чинників, що визначає міграційні потоки у регіоні, адже саме фінансова мотивація найчастіше заохочує населення до міграції.

З графіку 2.3 помітно, що середньорічна заробітна плата у регіоні зросла, що свідчить про підвищення рівня життя, посилення продуктивності на ринку праці, та успішній інтеграції трудових та вимушених мігрантів.

В Чехії середня заробітна плата збільшилася з 33,4 тис. євро до 38,5 тис. євро за 2015-2024рр.. У 2020 р. відбулося невелике зменшення показника через пандемію, а в наступні роки є коливання через інфляційні процеси.

У Німеччині фіксувалося помірне, але стаłe зростання платні – з 66,4 тис. євро до 69,4 тис. євро за 2015-2024рр.. Країна демонструє найвищий показник у регіоні, що відповідає статусу провідної економіки ЄС. Незначне спадання у 2020–2022 рр. зумовлене кризовими явищами пандемії та енергетичними труднощами. Водночас високий рівень середньої заробітної плати у Німеччині стала привабливим чинником для трудових мігрантів.

Угорщина і Словаччина мають найнижчі середні заробітні плати серед регіону, але мають тенденцію до зростання, аби покращувати рівень життя для громадян і приваблювати мігрантів.

Щодо Польщі, то середня заробітна платня піднялася з 33,8 тис. євро до 44,2 тис. євро за досліджуваний період. Це один із найкращих показників серед регіону. Польща активно залучала трудових мігрантів (зокрема з України), що посприяло балансуванню ринку праці та зростанню споживчого попиту. Незважаючи на тимчасове зниження показника у 2022 р. через інфляцію, динаміка лишається позитивною, а рівень доходів населення поволі зростає.

Зростання середньорічної плати у країнах Центральної Європи є показником економічного прогресу та структурного зміцнення ринку праці. Попри зовнішні виклики, регіон демонструє стійку тенденцію до збільшення статків населення, що сприяє підвищенню якості життя та зниженню соціально-економічної нерівності.

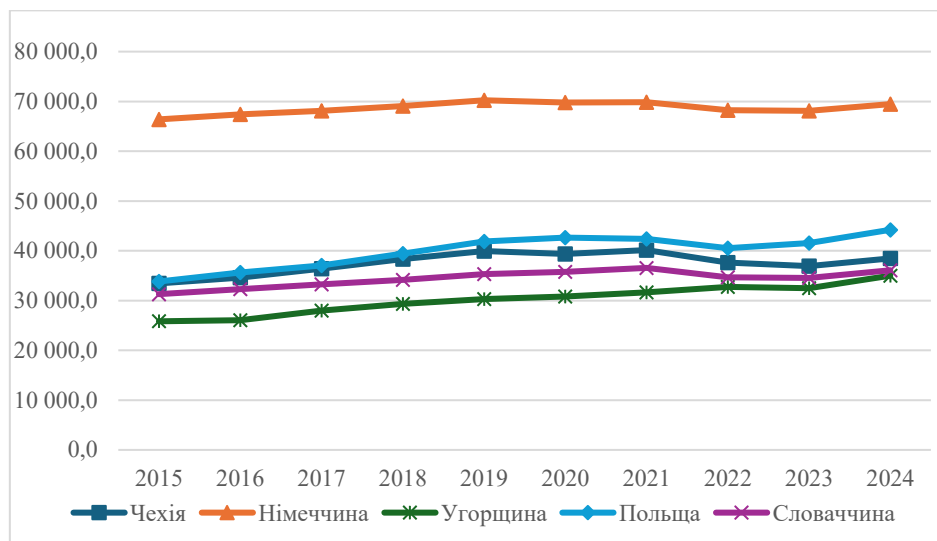

Рис. 2.3 Динаміка рівня середньорічної зарплатної плати в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2024 роки, в євро.

Джерело: складено на основі даних [16]

Не менш важливим показником є обсяг особистих переказів мігрантів, який відображає економічний ефект міграції для країн-донорів робочої сили. Грошові перекази трудових мігрантів суттєво впливають на споживчий попит, рівень добробуту населення та валютні надходження. У країнах, звідки спостерігається відтік робочої сили, ці кошти є одним із стабілізуючих факторів національної економіки, тоді як для держав-реципієнтів вони означають відтік частини зароблених доходів за кордон.

Аналізуючи графік 2.4, варто відзначити, що лідером серед кількості грошових переказів є Польща. Пік переказів помітен у 2019 році (3,57 млрд євро), після чого відзначається спад у 2020–2022 рр.. Це можна пояснити як наслідком пандемії та зменшенням економічної діяльності, так і тим, що в цей період сповільнилася тенденція зростання внутрішнього ринку. Польська економіка лишається однією з найстійкіших у регіоні, а обсяги переказів засвідчують високу інтегрованість країни у європейські фінансові процеси та активний рух коштів.

Чехія демонструє помірне збільшення кількості грошових переказів мігрантів: із 727,3 млн євро до 803,0 млн євро. Це зростання засвідчує економічну стабільність, зростання доходів населення та посилення ролі Чехії як держави з розвинутою системою грошових переказів.

Угорщина виділяється однією з найбільш помітних тенденцій. Якщо у 2015 році обсяг грошових переказів становив 311 млн євро, то вже у 2024 році він сягає понад 700 млн євро. Така динаміка показує, що Угорщина зміцнює свій статус у сфері фінансових послуг і стає дедалі активнішим учасником у регіональних потоках капіталу.

Словаччина протягом усього періоду утримує відносну сталість. Перекази збільшились із 248,9 млн євро у 2015 році до 329,2 млн у 2024 році, що свідчить про поступове, але впевнене збільшення переказів мігрантів.

На тлі інших держав Німеччина вирізняється найменшими показниками: у 2015-2020 роках перекази коливалися в межах 5-7 млн євро, однак після 2021 року показник зріс до 19,8 млн євро у 2022 році. Це може вказувати на розширення шляхів грошових трансфертів, а також на розвиток електронних фінансових сервісів, які полегшили міждержавні операції.

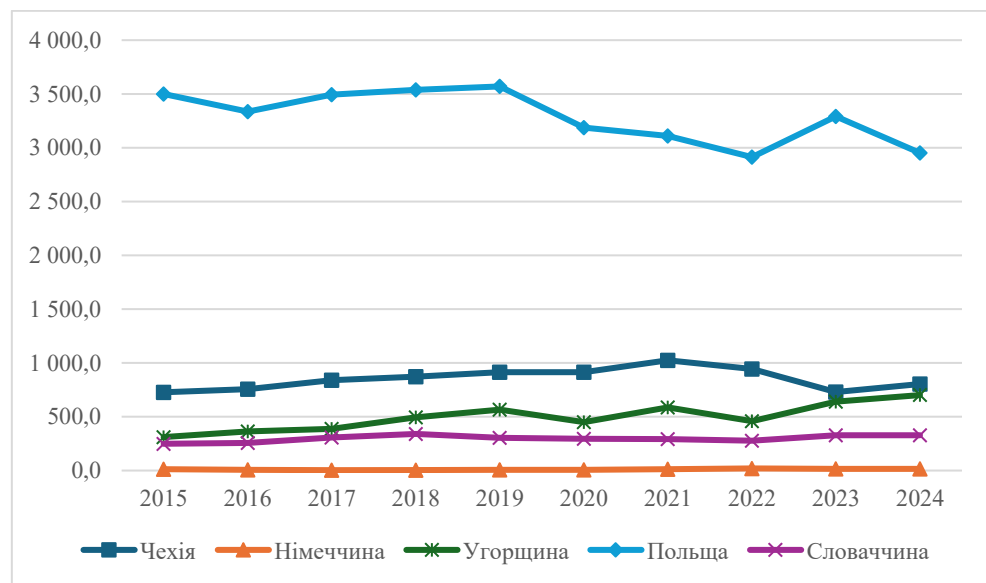

Рис. 2.4 Динаміка особистих переказів мігрантів Чехії, Німеччини, Угорщини, Польщі, Словаччини за 2015-2024 роки, в євро.

Джерело: складено на основі даних [16]

Міграційні процеси в країнах Центральної Європи відіграють ключову роль у формуванні ринку праці, сприяючи економічному зростанню, зниженню безробіття та підвищенню середньорічної заробітної плати завдяки активному залученню трудових ресурсів, зокрема з України.

2.2 Міграційні процеси в країнах ЦЄ

Міграційна політика є важливим складником міграційних процесів у державах Центральної Європи, адже саме державне урядування окреслює обсяги, вектори та рівень переміщення населення. Міграційні рухи не існують у порожнечі – вони складаються під тиском економічних обставин, ринку праці, суспільних трансформацій та міжнародної політики, однак саме міграційна політика встановлює межі й умови, за якими мігранти можуть в'їжджати, перебувати, працювати і включатися у нове соціальне оточення.

Міграційна політика Німеччини справляє враження надмірно зрегульованої, проте це логічно випливає з обраної Німеччиною стратегії глибокої інтеграції мігрантів у національну систему суспільного розподілу праці. Такий підхід передбачає значні фінансові витрати на підтримку та обслуговування мігрантів. Попри складність міграційної проблематики, Німеччина змогла досягти вагомих результатів у її врегулюванні порівняно з іншими державами ЄС.

З метою уникнення повторення попередніх прорахунків та мінімізації суспільної напруги, Німеччина розробила комплекс інструментів, спрямованих щонайменше на пом'якшення впливу міграції на суспільство, а в ідеалі – на повноцінну інтеграцію мігрантів. Центральне місце в цій системі займають інтеграційні курси, які включають мовну підготовку та ознайомлення з культурними й соціальними нормами німецького суспільства. Водночас ключовим завданням держави залишається забезпечення рівноваги між потребами мігрантів, інтересами місцевих громад і стратегічними державними пріоритетами [17].

Міграційна політика Чехії базується на шести головних засадах, які окреслюють державний погляд на упорядкування міграційних процесів та формують зважену модель співпраці між безпековими питаннями, економічними інтересами та гуманітарними зобов'язаннями.

Насамперед, Чехія акцентує на потребі дієвого державного нагляду над міграцією, особливо беручи до уваги зобов'язання перед Європейським Союзом.

Нагляд сприймається як засіб гарантування безпеки, впорядкування ринку праці та уникнення нелегальних потоків.

Другим вагомим орієнтиром є налагодження співпраці між різними рівнями влади та установами. Окреме значення має протидія нелегальній міграції. Чехія поєднує внутрішні заходи зі співтовариством на рівні ЄС, що є надзвичайно важливим для країни.

Чехія схвалює ті види імміграції, які приносять тривалу економічну користь та допомагають вирішити демографічні виклики, зокрема дефіцит робочої сили. Неурядові структури виконують важливу функцію у підтримці мігрантів, наданні соціальних послуг та подоланні культурних перешкод.

Останнім принципом є міжнародна відповідальність. Чехія долучається до глобальних та європейських проєктів, спрямованих на реагування на гуманітарні негаразди та усунення першопричин масової міграції [18].

Міграційна політика Словаччини спрямована на досягнення рівноваги між національними інтересами, безпекою та гуманітарними зобов'язаннями держави. Вона поєднує прагнення до дієвого регулювання міграційних потоків із потребою забезпечення стабільності та розвитку суспільства. Першою та головною метою є створення умов для легальної міграції, які відповідають потребам країни. Словаччина визнає важливість трудової міграції для свого ринку праці та демографічної ситуації, але водночас наголошує, що обсяги та форми імміграції мають узгоджуватися з її економічними можливостями та інтеграційним потенціалом. Такий підхід дозволяє уникати надмірного тиску на соціальну інфраструктуру та підтримувати гармонійний розвиток суспільства. Другою ключовою ціллю політики є зміцнення контролю кордонів і боротьба з нелегальною міграцією. Важливою складовою є також прагнення Словаччини брати участь у формуванні єдиної європейської системи притулку. Це підкреслює її солідарність із країнами ЄС та готовність долучатися до спільного вирішення гуманітарних викликів, пов'язаних із міграційними кризами [19].

Міграційна політика Польщі поєднує контроль безпеки з підтримкою легальної міграції, відповідаючи потребам ринку праці та зобов'язанням перед

Європейським Союзом. Одним із головних напрямів є система притулку, яку Польща впроваджує відповідно до стандартів спільної європейської системи asylum. Держава бажає забезпечити належну процедуру для шукачів захисту, дотримуючись гуманітарних та правових норм.

Водночас Польща активно розвиває політику легальної міграції, створюючи умови для законного в'їзду, перебування й працевлаштування громадян третіх країн. Польща акцентує увагу і на протидії нелегальній міграції: зміцнює контроль кордонів, запроваджує процедури повернення та співпрацює з ЄС у протидії торгівлі людьми. Окреме місце займає міжнародна співпраця в межах ініціатив, спрямованих на регулювання міграційних потоків та усунення причин змушеної міграції [20]. Міграція впливає на ринок праці, демографічну структуру, бюджетні надходження та розвиток господарства країн, що приймають мігрантів. У період 2015-2023 років, який охоплює міграційну кризу, пандемію COVID-19 та великі переміщення населення у 2022 році через війну в Україні, вивчення цих змін стає надзвичайно актуальним.

Аналізуючи графік 2.5, можна побачити, що у Чехії чітка тенденція до збільшення імміграції, особливо після 2018 року. Після коливань у межах 30-60 тис. осіб у перші роки, у 2019 році помітен різкий стрибок до понад 105 тис осіб. І хоча у 2020-2021 роках пандемія дещо зменшила потік, справжній пік відбувся у 2022 році, коли обсяг іммігрантів зріс до рекордних 347 тис. осіб. Це спричинено насамперед зі зростанням притоку біженців через війну в Україні та трудових мігрантів. У 2023 році показник повернувся до більш стійкого рівня (142 тис. осіб), але все одно суттєво перевищує докризовий. Німеччина у всі роки лишається абсолютним лідером за числом іммігрантів. Пік спостерігається у 2015 році – понад 1,59 млн осіб, що пов'язано з міграційною кризою та прийняттям біженців. Далі кількість іммігрантів поступово спадає до 2019 року, а в час пандемії падає до 666 тис осіб. Проте 2021 та особливо 2022 роки знову демонструють стрімке зростання – понад 1,97 млн іммігрантів у 2022 та 1,3 млн у 2023 році. Це знову засвідчує роль Німеччини як економічно привабливої країни для іммігрантів у Центральній Європі. Міграційні потоки до Угорщини у

2015-2023 роках характеризуються відносною незмінністю. Кількість іммігрантів коливається у межах 53-96 тис. осіб на рік. Зростання особливо помітне після 2017 року – до 88 тис. осіб у 2019 році. Пандемія спричинила спад, проте у 2022-2023 роках бачимо наростання міграційного руху до понад 94-96 тис. осіб. Угорщина не є великим імміграційним центром, але її дані показують поступове зміцнення позицій як транзитної та частково приймаючої держави. Польща – одна з найбільш динамічних країн регіону стосовно імміграції. З початкових 218 тис. іммігрантів у 2015 році показник щороку збільшується, незважаючи на пандемію. У 2019 році він сягає 226 тис. осіб, а після зниження показника у 2020 році знову стрімко зростає: 241 тис. осіб у 2021 році до понад 303 тис. осіб у 2023 році. Це відображає зміцнення економіки, великий попит на робочу силу та посилення ролі Польщі як одного з ключових центрів трудової міграції у ЦЄ. Словаччина демонструє найменші показники імміграції, коливаючись у діапазоні 5-7 тис. осіб на рік. У 2015-2019 роках спостерігається невелике зростання, але пандемія спричиняє спад показника. Попри кризові події 2022 року, Словаччина не відображає вагомого збільшення кількості іммігрантів, залишаючись країною з найменшим міграційним надходженням. У 2023 році число прибульців трохи зростає, але не виходить за межі звичного для країни амплітуди динаміки.

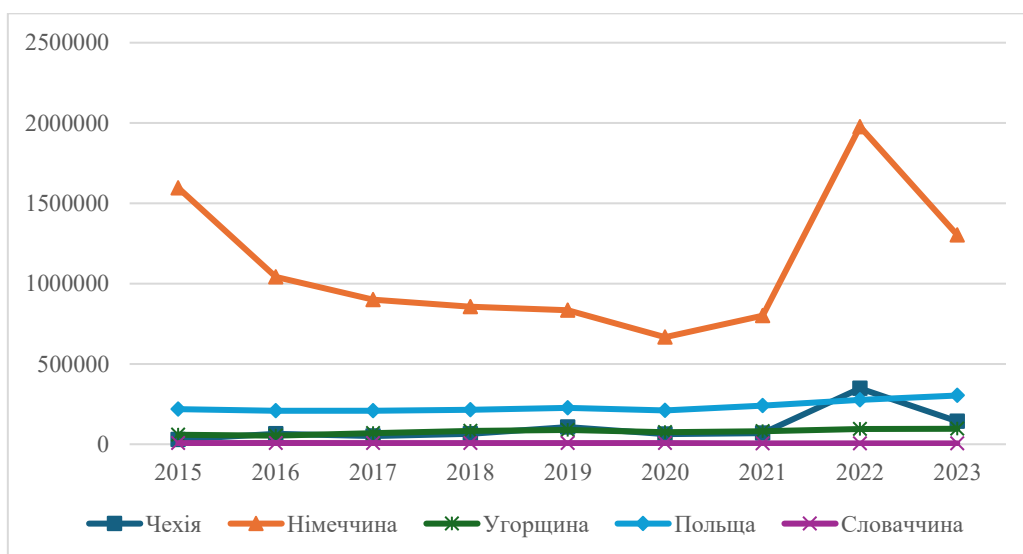

Рис. 2.5 Динаміка кількості іммігрантів в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2023 роки.

Джерело: складено на основі даних [16]

З графіку 2.6 зрозуміло, що найбільші потоки еміграції протягом усього періоду спостерігаються у Німеччині. Починаючи з 321,9 тис. осіб у 2015 році, кількість емігрантів зростає до пікових значень у 2016-2017 роках (513-516 тис. осіб). Це можна пояснити високою мобільністю людей в умовах відкритих кордонів ЄС та активного переміщення трудових мігрантів. Після помірного спаду у 2020 році (404 тис. осіб), пов'язаного з пандемічними обмеженнями, еміграція з Німеччини знову збільшується, досягаючи максимуму у 2023 році – понад 580 тис. осіб. Стосовно Польщі, то протягом 2015-2020 років тут відзначається незмінне скорочення еміграції: від 258,8 тис. осіб у 2015 році до 161,6 тис. осіб у 2020-му. Це пов'язано з економічним піднесенням після вступу до ЄС, підвищенням заробітних плат та поліпшенням умов праці, що зменшило наміри виїзду польських громадян. Проте у 2021-2022 роках тенденція змінюється: еміграція зростає до понад 200-228 тис. осіб. Цей стрибок може бути зумовлений високою міграційною рухливістю молоді, переміщенням трудових мігрантів та змінами на європейських ринках праці. У 2023 році еміграція знову трохи зменшується до 194 тис. осіб. Чехія показує найбільш нерівномірну динаміку. Якщо у 2015-2018 роках еміграція лишалася приблизно сталою (26-38 тис. осіб), то у 2019 році спостерігається раптовий ріст до рекордних 77,8 тис. осіб. Це може вказувати на тимчасовий дисбаланс на внутрішньому ринку праці або посилення трудової міграції до більш фінансово привабливих держав ЄС. У 2020-2021 роках кількість емігрантів спадає, але вже у 2023 році знову зростає до 53,6 тис. осіб, відображаючи зростання мобільності людей після пандемії. Для Угорщини характерні коливання з поступовим загальним зростанням еміграційних потоків. Після відносної стабільності у 2015-2017 роках (близько 39-43 тис. осіб) показники піднімаються до майже 50 тис. осіб у 2019 році, а в 2020-2021 – до 67-68 тис. осіб. Це відображає непросту економічну обстановку всередині країни та пошук громадянами кращих умов у сусідніх державах ЄС. У 2023 році Угорщина досягає найвищого рівня еміграції – понад 71 тис. осіб. Словаччина залишається країною з найменшими обсягами еміграції в регіоні. Впродовж 2015-2023 років її показники коливаються в межах лише 2,4-4,5 тис.

осіб. Це свідчить про відносно невеликі розміри населення, а також про більш стійку соціально-економічну ситуацію, яка не створює масових напливів виїзду.

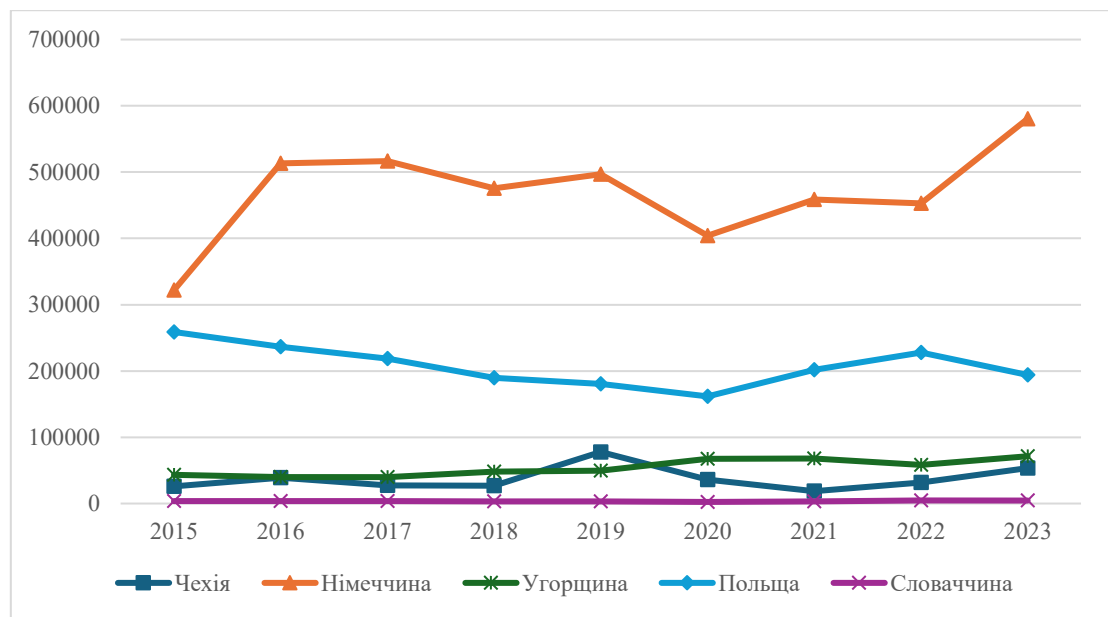

Рис. 2.6 Динаміка кількості емігрантів в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2023 роки.

Джерело: складено на основі даних [16]

Розгляд динаміки імміграційних та еміграційних потоків у країнах Центральної Європи демонструє суттєві відмінності у сутності міграційних процесів. Німеччина постає головним магнітом для мігрантів, що зумовлюється її економічною спроможністю, потребою у трудовому ресурсі та високим ступенем соціального захисту. Польща також укріпила статус однієї з основних приймаючих країн, поступово трансформуючись із держави еміграції в привабливе місце для трудових мігрантів та шукачів притулку. Паралельно Чехія та Угорщина демонструють помірне, але невпинне збільшення прибуття мігрантів, що вказує на поступове посилення їхньої значущості у переміщенні робочої сили в межах регіону. Загалом міграційні потоки регіону засвідчують посилення ролі економічних, демографічних та політичних чинників, що визначають рух населення всередині Європи. Країни Центральної Європи все частіше стають елементом єдиної системи міграції, де внутрішня політика, потреби ринку та зовнішні кризи формують як обсяги, так і вектори мобільності.

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ КРАЇНАМИ ЦЄ ТА УКРАЇНОЮ

Війна проти України спричинила найбільше переміщення людства в Центральну Європу з часів Другої світової війни. Однією з найбільш помітних рис цього переміщення є значна частина жінок серед біженців: більшість дорослих осіб, які прибули до країн регіону, – саме жінки. Це різко контрастує з попередніми потоками міграції, які здебільшого склалися з чоловіків працездатного віку. Така зміна структури потоків змушує переосмислити підходи до міграційної та інтеграційної політики в Центральній Європі, де гендерний вимір тривалий час лишався поза увагою.

Гендерний аспект міграції вимагав уваги ще до повномасштабної війни. Жінки вже багато років становили суттєву частку мігрантів у Польщі, Чехії, Німеччині та інших країнах регіону, але часто прибували не через трудові канали, а в рамках возз'єднання родини. У таких випадках вони не отримували системної допомоги чи інтеграційних програм, доступних для трудових мігрантів або осіб, які шукають захисту. З огляду на нестачу робочої сили, з якою сьогодні стикаються Польща, Чехія, Німеччина та Угорщина, врахування гендерного аспекту набуває ключового значення. Досвід цих країн показує, що найбільші труднощі з доступом до ринку праці мають саме матері-мігрантки. Їхня економічна залученість особливо залежить від наявності догляду за дітьми, гнучкості інтеграційних програм та можливостей поєднувати професійну діяльність із сімейними обов'язками.

Політика багатьох країн Центральної Європи довгий час залишалася «гендерно нейтральною», що фактично означало спрямованість на потреби чоловіків. Натомість потреби жінок – ризики експлуатації, тиск усталених ролей, брак підтримки при народженні дітей – часто не бралися до уваги. Це формувало стійкі перешкоди для інтеграції та створювало хибні уявлення про «небажання» мігранток працювати, хоча на практиці вони часто потрапляють у ситуації вимушеної неактивності. Тому сучасна міграційна політика країн Центральної

Європи потребує цілеспрямованих гендерно чутливих рішень. Передусім слід брати до уваги потребу в доступному догляді за дітьми, підтримці матерів-мігранток, мовній адаптації та захисті від уразливих ситуацій, таких як домашнє насильство чи трудова експлуатація. Важливо також брати до уваги «сімейний вимір» міграції: успішність інтеграції трудових мігрантів значною мірою залежить від можливостей працевлаштування їхніх партнерок [23].

Станом на 30 вересня 2025 року в ЄС перебували під тимчасовим захистом 4,3 мільйона громадян сторонніх держав, які втекли з України внаслідок російської війни. Графік 3.1 демонструє кількість осіб, які не є громадянами ЄС та виїхали з України, і мали тимчасовий захист, станом на кінець вересня 2025 року.

Найбільшу кількість осіб під тимчасовим захистом прийняла Німеччина – понад 1,2 мільйона. Така концентрація пояснюється поєднанням високого економічного розвитку країни та розвинених соціальних інструментів підтримки біженців. Німеччина, як один із головних осередків європейського ринку праці, забезпечує широкий спектр робочих місць, привабливих як для висококваліфікованих фахівців, так і для працівників середньої ланки. Наявність попередніх хвиль української трудової міграції та сильні мережеві зв'язки також сприяли тому, що частина переселенців обрала саме цю державу як місце для тривалішого перебування.

Другою за масштабами прийому стала Польща, де на кінець вересня 2025 року перебувало понад 1 млн осіб під тимчасовим захистом. Польща виступила не лише найближчою територією безпеки для перших хвиль біженців, а й важливим економічним центром для українських мігрантів ще до початку повномасштабної війни. Прості процедури отримання статусу, висока зацікавленість у робочій силі та культурна близькість зробили Польщу одним із найпривабливіших напрямків для тих, хто виїхав з України. Саме тому країна продовжує утримувати друге місце за абсолютними обсягами прийому.

Суттєво менші, але все ж значні масштаби спостерігаються у Чехії, де зареєстровано майже 390 тисяч осіб. Для порівняно невеликої за населенням

країни це високий показник, що свідчить про стабільний попит на українську робочу силу, особливо у сфері промисловості, логістики та будівництва. Чехія стала однією з тих держав, де інтеграція українців відбувалася найшвидше, що частково пояснює її здатність залучати переселенців у середньостроковій перспективі.

Натомість Угорщина та Словаччина демонструють значно нижчі показники – відповідно лише 42 тисячі та близько 136 тисяч осіб. Їхня привабливість для українських переселенців залишалася обмеженою через менший розмір ринку праці, нижчий рівень заробітних плат, а також менш сприятливі умови соціальної підтримки. Крім того, ці країни часто виконують транзитну роль: значна частина тих, хто тимчасово зупинився в Угорщині або Словаччині, у подальшому переміщується до Німеччини, Чехії або Польщі.

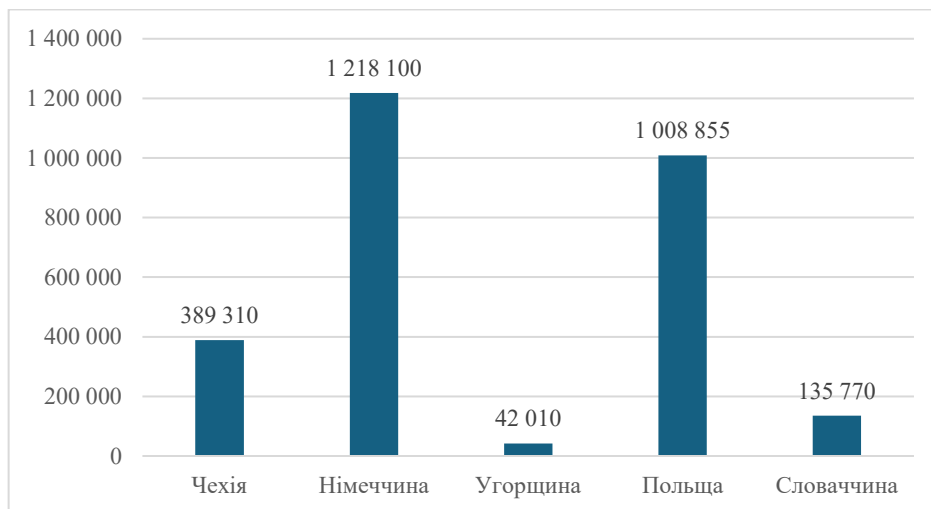

Рис. 3.1 Кількість негромадян ЄС, які виїхали з України та мали тимчасовий захист на кінець вересня 2025 року

Джерело: складено на основі даних [24]

Показники чистої міграції, наведені на графіку 3.2, відображають демографічні та соціально-економічні зрушення, спричинені війною в Україні, внутрішньою мобільністю в Європі та трансформацією ринків праці в державах Центральної Європи.

Упродовж 2021-2024 років країни Центральної Європи та Україна пережили значні зміни у сфері міграції, що чітко простежується у динаміці чистої міграції.

Найбільш контрастна динаміка спостерігається в Україні. У 2021 році показник чистої міграції був незначним, однак уже в 2022 році він різко знизився – понад п'ять мільйонів осіб покинули країну. Такий масштабний міграційний рух був викликаний повномасштабною війною, що призвела до значного переміщення населення. У 2023 році темп міграційного відтоку значно сповільнився, а в 2024 році зафіксовано позитивне сальдо, що може свідчити як про повернення частини громадян, так і про зменшення виїзду за кордон. Це свідчить про поступову стабілізацію ситуації та перші ознаки демографічного відновлення.

Польща, яка стала основною країною для прийому українських мігрантів, особливо у 2022 році, демонструє найбільший приріст чистої міграції серед держав регіону. У цей період показник набув рекордного значення, що свідчить про масштабне збільшення чисельності населення за рахунок новоприбулих. Проте вже в наступні роки темп змін зменшується, а в 2024 році показник стає від'ємним, що можна трактувати як ознаку повернення частини мігрантів до України або переїзду до інших країн ЄС.

Німеччина зберігає стабільно високі позитивні показники чистої міграції впродовж усього періоду, не демонструючи різких змін. Це відображає стабільність німецького ринку праці, високий рівень життя та потужну інтеграційну політику, які роблять країну привабливою для мігрантів з різних регіонів, включно з Україною.

Чехія, Угорщина та Словаччина мали порівняно скромні, але загалом позитивні показники, що свідчить про їхнє поступове включення до європейської системи прийому трудових мігрантів. У 2022 році також відзначається зростання чистої міграції в цих країнах, яке зменшується в наступні роки, але залишається на позитивному рівні або близькому до нуля. Це підтверджує стабільність ринку праці в регіоні та загальну здатність держав до адаптації в умовах кризи.

Отже, динаміка чистої міграції у 2021-2024 роках відображає як глобальні потрясіння, так і локальні соціально-економічні особливості. Масовий виїзд з

України внаслідок війни суттєво вплинув на демографічну ситуацію не лише в самій країні, а й у сусідніх державах. Країни Центральної Європи стали ключовими напрямками для тимчасової або тривалої міграції, а також показали здатність адаптуватися до нових викликів. У свою чергу, поступове покращення міграційного балансу України у 2023-2024 роках свідчить про потенціал до відновлення та демографічного зростання в майбутньому.

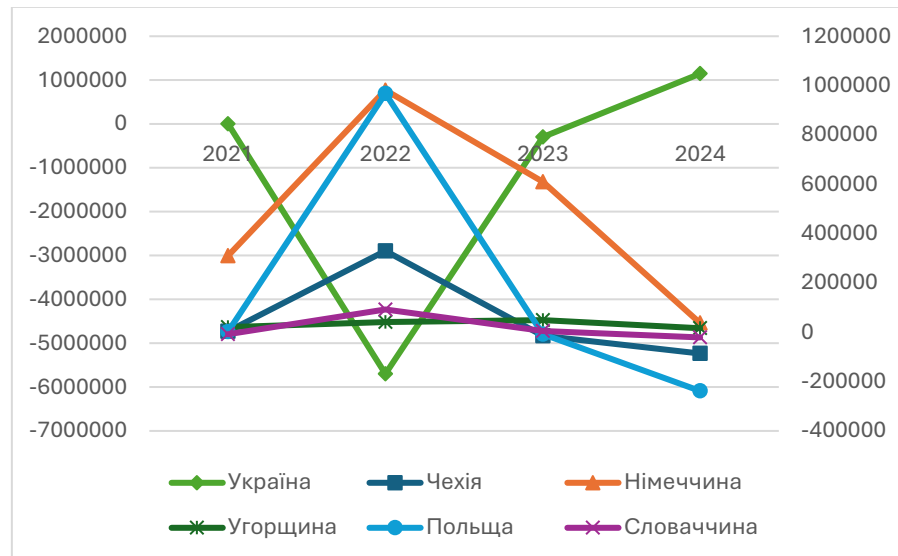

Рис. 3.2 Динаміка чистої міграції в Україні та країнах Центральної Європи у 2021-2024 роках (Україна – за допоміжною віссю зліва; інші країни – за основною віссю зправа).

Джерело: складено на основі даних [14]

За оцінками Європейської Комісії, у 2022 році з України виїхало понад 3-4 млн осіб, які отримали тимчасовий захист у країнах ЄС. Водночас показник чистої міграції України, за даними Світового банку, становив -5,7 млн осіб. Ці величини не суперечать одна одній, оскільки відображають різні аспекти міграційного процесу. Таким чином, великий розрив між цими значеннями свідчить не про помилку, а про масштабність і багатовекторність переміщень населення у період війни, коли мобільність українців була надзвичайно високою, а значна частина переселенців здійснювала кількарізові переміщення.

Графік 3.3 демонструє обсяг фінансових видатків, які здійснили країни Центральної Європи на забезпечення українських біженців. Дані відображають комплекс витрат на соціальну допомогу, інтеграційні програми, освіту, медичне

обслуговування, житлові компенсації, адміністративні процедури та пов'язані соціальні послуги.

Найбільші витрати зафіксовані у Німеччині, що сягають 36,55 млрд євро. Такий показник узгоджується з тим, що Німеччина стала одним із головних осередків прийому українців, надаючи широкий спектр соціальних гарантій, включаючи виплати за стандартами системи Bürgergeld, доступ до медицини, житла та інтеграційних курсів. Висока вартість утримання соціальної інфраструктури у Німеччині також підвищує загальну суму витрат.

Другу позицію займає Польща із 29,3 млрд євро витрат. Попри нижчі обсяги соціальних виплат порівняно з Німеччиною, Польща понесла значне фінансове навантаження через надзвичайно велику кількість прийнятих українців у перші роки після початку повномасштабної війни. Крім безпосередніх виплат, витрати включали систему медичного обслуговування, освіти для дітей, компенсації за розміщення біженців у приватних домогосподарствах у 2022 році та збільшення навантаження на місцеві бюджети.

Суттєво менші, але важливі витрати спостерігаються у Чехії, яка виділила 8,05 млрд євро. Чехія стала одним із ключових напрямків для українських працівників, а її соціальна політика сформувала стабільний та масштабний пакет витрат.

Угорщина та Словаччина мають найменші витрати: 2,92 млрд євро та 3,07 млрд євро відповідно. Це пояснюється значно меншими обсягами українських переселенців у цих країнах. Окрім цього, системи соціального забезпечення Угорщини та Словаччини є менш витратними порівняно з польською, чеською чи німецькою моделями. Більшість біженців розглядали ці країни не як довгострокове місце проживання, а як транзитні території, що також зменшило загальні витрати.

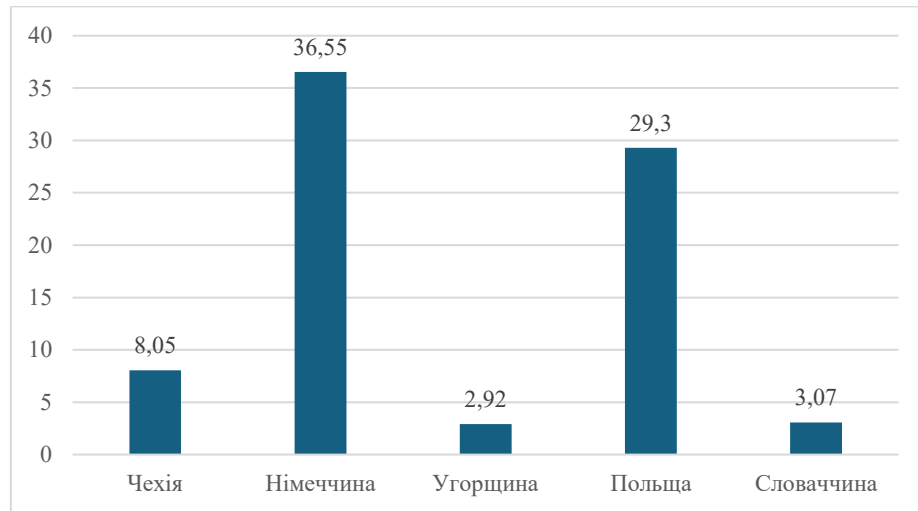

Рис. 3.3 Оцінені загальні витрати на українських біженців у вибраних країнах світу з березня 2022 року по лютий 2025 року, у млрд євро.

Джерело: складено на основі даних [26]

Інтеграція українських мігрантів помітно впливає на ринки праці Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини. Географічна близькість України, спільні культурні традиції та значна українська діаспора у цих країнах сприяють активнішому входженню переміщених осіб у робочу силу. Наявність статусу тимчасового захисту полегшує доступ до працевлаштування та соціальних послуг, що посилює участь українців у місцевих економіках.

Незважаючи на початкові витрати для державних фінансів, участь українських мігрантів у ринках праці поступово приносить економічні вигоди. Можливість працювати без додаткових обмежень дозволяє їм функціонувати як повноцінним економічним агентам, які створюють додану вартість. Успішність інтеграції значною мірою залежить від інвестицій у їхній людський капітал – насамперед від доступу до мовних курсів, підтвердження кваліфікацій та системи догляду за дітьми. Досвід країн Центральної Європи показує, що мовна підготовка й навчальні програми демонструють високий довгостроковий економічний ефект.

У Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині українські мігранти використовують наявні можливості для входження на ринок праці, хоча рівень інтеграції суттєво відрізняється. Найвища зайнятість спостерігається у Польщі, де значна частина українців зареєстрована у системі соціального страхування та

вже працює. Проте переважно це робота у галузях із нижчими заробітками – логістика, промислове виробництво, аграрний сектор, будівництво та готельно-ресторанний бізнес. Водночас багато українців мають значно вищу кваліфікацію, ніж рівень виконуваної роботи.

У Чехії інтеграція відбувається помірно: попри наявність високого попиту на робочу силу, мігрантів стримують мовні бар'єри та складні процедури підтвердження кваліфікації. В Угорщині темпи інтеграції також обмежуються мовними труднощами та менш розвиненою системою підтримки мігрантів. У Словаччині рівень працевлаштування нижчий, що пов'язано з меншими масштабами української громади та слабшою інституційною підтримкою.

Незважаючи на ці відмінності, ринки праці всіх чотирьох країн демонструють стабільність. Високий попит на робочу силу, особливо у сферах із дефіцитом кадрів, знижує ризики витіснення місцевих працівників. Наявні дані показують, що приплив українців не створює тиску на зарплати чи рівень безробіття, оскільки структурний дефіцит робочої сили залишається високим.

Водночас статистика зайнятості вказує на те, що попри значну кількість працездатних мігрантів, рівень їх фактичного працевлаштування залишається нижчим, ніж до приїзду. Основними причинами є мова, догляд за дітьми, неможливість підтвердити освіту або її фактична невідповідність місцевим вимогам. Найнижчі показники працевлаштування спостерігаються у країнах із меншою українською діаспорою або там, де процедура входження на ринок праці є складнішою.

Міграційні процеси, спричинені повномасштабною війною в Україні, суттєво трансформували демографічну та економічну ситуацію у країнах Центральної Європи. Величезні обсяги міграції населення у 2022 році створили безпрецедентний міграційний шок, який виявився у різкому зростанні чистої міграції у Польщі, Німеччині, Чехії та Словаччині.

Фінансова допомога українським біженцям сьогодні значно впливає на державні видатки країн Центральної Європи. Найбільші бюджетні навантаження лягають на Польщу, Чехію та Німеччину. Видатки пов'язані передусім із

фінансуванням освіти, охорони здоров'я та інфраструктури, потрібної для задоволення базових потреб переміщених осіб.

Оцінки МВФ свідчать, що короткостроковий фіскальний ефект для країн ЄС складає приблизно 30-37 млрд євро. Середня вартість утримання одного мігранта розраховується на рівні близько 11,5 тис. євро, хоча інші дослідники наводять ширший діапазон – від 9 до 25 тис. євро. За умови, що значна частина українців потребує державної опіки, загальні витрати країн ЦЄ зростають пропорційно.

Найбільші фінансові зобов'язання припадають на країни з найбільшою кількістю прийнятих українців. Оцінки Європейського інвестиційного банку показують, що видатки на адаптацію мігрантів можуть сягати декількох відсотків ВВП: у Польщі та Чехії – від 4% до 6%, в Угорщині – понад 4%. Інші розрахунки дають суттєво нижчі показники, проте навіть вони підтверджують, що найбільше навантаження несуть саме країни Центральної Європи. Розбіжності у цифрах виникають через різні методики оцінки кількості мігрантів та вартості опіки на одну особу.

Реальний фінансовий вплив може бути як меншим, так і більшим за попередні розрахунки. З одного боку, значну долю початкових витрат вдалося зменшити завдяки участі волонтерів та сімей, що приймають, а також завдяки швидкому включенню українців у місцеві ринки праці. З іншого боку, значна частка дітей серед мігрантів зрощує потреби у фінансуванні освіти та медицини.

У Польщі видатки на шкільну освіту українських дітей оцінюються у понад 2 млрд євро, а забезпечення медичних послуг – ще у понад 1,5 млрд євро. У Чехії додаткове навантаження на систему охорони здоров'я перевищує 0,3% ВВП. Такі витрати постають незалежно від темпів працевлаштування, адже базові соціальні гарантії надаються усім, хто отримав тимчасовий захист.

Для підтримки цих країн Європейська комісія перерозподілила фінансування на суму до 17 млрд євро, а найбільші обсяги допомоги отримали Польща та Чехія.

Водночас активність українців на ринку праці знижує загальні фінансові ризики. Польща демонструє найбільш помітний приклад: за оцінками Центру досліджень міграції Варшавського університету, українські робітники вже сплачують понад 10 млрд злотих податків, що перевищує прямі витрати держави на їхню підтримку (без урахування освіти і медицини). Схожа тенденція простежується і в Чехії та Угорщині, де зайняті українці забезпечують додаткові податкові прибутки та сприяють наповненню систем соціального страхування [28].

Загалом фінансове навантаження, яке несуть Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина через прийом українських мігрантів, є суттєвим і охоплює насамперед витрати на освіту, медичні послуги та інфраструктуру. Попри це, активне працевлаштування українців поступово компенсує частину видатків, особливо у Польщі та Чехії, де податкові надходження від українських працівників уже перевищують обсяги державної підтримки. Хоча короткострокові витрати для бюджетів залишаються високими, успішна інтеграція українців на ринок праці робить загальний фінансовий ефект для країн Центральної Європи позитивним у нинішній перспективі. Водночас суттєвими стали й бюджетні наслідки прийому українських біженців. Німеччина, Польща та Чехія витратили значні кошти на забезпечення житлом, соціальними виплатами та інтеграційними програмами, тоді як Угорщина та Словаччина мали менші витрати відповідно до масштабів прийому. Для всіх держав ці ресурси стали не лише проявом солідарності, а й вкладом у стабільність ринків праці та підтримку внутрішнього попиту.

Отже, міграція з України до країн Центральної Європи стала багатовимірним явищем, що поєднало демографічні втрати та соціальні трансформації з одного боку та економічні вигоди й бюджетні навантаження – з іншого. Вона виявилася одночасно викликом і ресурсом для регіону: забезпечила додаткову робочу силу, але вимагала масштабних державних витрат; спричинила глибокі зміни на ринках праці, але водночас стимулювала інтеграційні реформи й перебудову соціальних систем.

ВИСНОВКИ

Міжнародна трудова міграція є невід’ємною складовою сучасного глобалізованого світу, у якому рух людських ресурсів так само важливий, як переміщення капіталу, товарів та технологій. Її виникнення і розвиток зумовлені нерівномірністю економічного зростання, відмінностями у рівнях життя та можливостях працевлаштування, а також демографічними змінами, що формують потребу в оновленні робочої сили. У такому контексті формується міжнародний ринок праці, де країни виконують різні ролі – донорів, реципієнтів або транзитерів робочої сили, – і постійно взаємодіють між собою. Трудова міграція поєднує економічні, соціальні та культурні чинники і забезпечує взаємне збагачення суспільств. Вона слугує механізмом вирівнювання попиту й пропозиції робочої сили між країнами та сприяє перерозподілу людського капіталу на користь тих економік, які потребують додаткових трудових ресурсів. При цьому країни-донори стикаються з проблемами відтоку кваліфікованих працівників, тоді як країни-реципієнти отримують можливість зміцнити свій трудовий потенціал і підтримати сектори, де спостерігається гострий кадровий дефіцит.

У Центральній Європі міграційні процеси за останні десятиліття зазнали трансформації: держави, що раніше були переважно джерелами еміграції, поступово перетворилися на значущі центри приваблення іноземних працівників. Це стало результатом економічного розвитку, старіння населення та потреби у кваліфікованих кадрах. Теоретичні концепції, зокрема модель «тяжіння-виштовхування» та мережеві підходи до міграції, дозволяють пояснити причини та динаміку цих змін. Наявність соціальних зв’язків і спрощення мобільності сприяли формуванню нових моделей пересування, включно з неповною або циркулярною міграцією, яка набула значного поширення в регіоні. Наукові дослідження останніх років підкреслюють зростаюче значення міграції для економік країн Центральної Європи. Українські трудові мігранти, зокрема після 2022 року, не лише отримали доступ до міжнародних ринків праці, а й стали важливою опорою для місцевих економік. Міжнародні інституції

підтверджують, що їх участь у ринку праці сприяла заповненню вакансій, стимулюванню внутрішнього попиту та підвищенню потенційного зростання ВВП. Водночас виникають виклики, пов'язані з інтеграцією, демографічними змінами та необхідністю адаптації політики зайнятості.

Аналіз макроекономічних показників країн Центральної Європи за період 2015-2024 рр. дозволяє прослідкувати, яким чином міграційні течії впливають на ринок праці, економічну сталість та динаміку поступку краю. Попри зовнішні негаразди – пандемію COVID-19 та енергетичну кризу, спричинену відмовою від російських енергоносіїв, – держави ЦЄ явили відносну стійкість, а у багатьох випадках саме надходження трудових мігрантів стало фактором, що пом'якшив негативні зрушення.

Економічне зростання у регіоні лишалося нерівномірним, проте у більшості держав відмічалася здатність відновлюватися після кризових періодів. Польща та Угорщина явили особливо жвавий розвиток, тоді як Чехія та Німеччина зростали повільніше, але стабільно. У всіх країнах мігранти, зокрема з України, відіграли велику роль у підтримці виробництва, споживчого попиту та компенсуванні дефіциту робочої сили. Ситуація на ринку праці засвідчує, що міграція не спричинила додаткового тиску на зайнятість, а навпаки посприяла згладжуванню структурного дефіциту кадрів. Рівень безробіття у Чехії, Німеччині, Польщі та Угорщині протягом досліджуваного періоду невпинно зменшувався, що вказує на високий попит на робочу силу та успішне включення трудових мігрантів у національні ринки праці. Навіть у Словаччині, де безробіття було традиційно вищим, простежується тенденція до стабілізування.

Збільшення середньорічної платні у всіх країнах регіону підтверджує зміцнення економік і поступове покращення рівня життя. Найвищі темпи зростання зафіксовано у Польщі та Угорщині, що свідчить про покращення продуктивності праці та вплив міграційних потоків на економічний розвиток. Німеччина утримує статус лідера за рівнем прибутків, що робить її економічно орієнтовним напрямом для кваліфікованих мігрантів.

Грошові перекази лишаються важливим показником транснаціональних економічних взаємозв'язків. Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина демонструють стале зростання обсягів переказів, що відображає активну участь їхніх громадян у міжнародній міграції та високий ступінь інтеграції у світовий ринок праці. Водночас Німеччина має нижчі показності, що обґрунтовується особливостями структури переселенців та каналів переказів. Загальна тенденція засвідчує, що імміграція все більше компенсує демографічний спад, дефіцит робочої сили та нерівноваги на ринку праці, тоді як еміграція поступово зменшує свою інтенсивність. Міграційні потоки виявилися пристосувальним механізмом, який сприяє країнам регіону у підтриманні економічної діяльності, гарантуванні кадрової гнучкості та реагуванні на структурні потреби виробництва. Отже, міграція у країнах Центральної Європи стала не лише на соціально-демографічним феноменом, а й одним із головних важелів економічної стабільності та зростання регіону. Ефективне управління цими процесами визначає спроможність держав успішно інтегрувати нові трудові ресурси та забезпечувати врівноважене функціонування ринку праці у тривалій перспективі.

Фінансове навантаження, який прийняли на себе країни ЦЄ, відображає реальні обсяги інтеграційних зусиль. Соціальні виплати, житлові програми, доступ до медицини, освіти та адміністративних послуг сформували багатовимірну систему опори, здатну гарантувати базову стійкість мільйонам осіб.

У підсумку, міграційні процеси останніх років не лише змінили демографічний ландшафт Центральної Європи, а й показали взаємозалежність гуманітарних та економічних аспектів міграції. Міграція з України стала поштовхом до перегляду міграційної політики, розширення засобів інтеграції та посилення уваги до вразливих верств, зокрема жінок та дітей. Як наслідок, регіон увійшов у фазу, коли міграція перетворюється на структурну складову його розвитку, а не тимчасове явище, що вимагає від держав врівноваженої, далекоглядної та соціально відповідальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fundamentals of migration. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/fundamentals-migration> (дата звернення: 01.10.2025).
2. Цевух Ю.О. Ринок праці, міграція та соціально-економічний розвиток Європейського Союзу та України: навч.-метод. посібник для студ. I-III рівнів вищої освіти спеціальності «Міжнародні економічні відносини» / Цевух Ю. О. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - 2021. – 139 с.
3. Практикум з досліджень світового господарства і міжнародних економічних відносин [Електронне видання]: електронні методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини», галузі знань 29 – «Міжнародні відносини. Укладач: Цевух Ю. О. Одеса, 2023. – 24 с.
4. Everett S. Lee. A Theory of Migration. URL: <https://emigratecaportuguesa.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf> (дата звернення: 17.10.2025).
5. Migration into the EU: Stocktaking of Recent Developments and Macroeconomic Implications. URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2024/09/27/migration-into-the-eu-stocktaking-of-recent-developments-and-macroeconomic-implications-555578> (дата звернення: 18.10.2025).
6. World Migration Report 2024: Chapter 2 – Migration and migrants: A global overview. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024-chapter-2> (дата звернення: 19.10.2025).
7. Migration and Migrants: Regional Dimensions and Developments. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-3/europe> (дата звернення: 21.10.2025).
8. Poland: Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland (March 2024).

- URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106993> (дата звернення: 24.10.2025).
9. The Impact of Migration Policy on Economic Development in Germany: Analysis of Efficiency and Prospects
URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/4930/4975> (дата звернення: 24.10.2025).
10. The concept of labour migration from the perspective of Central and Eastern Europe - Economics and Sociology. URL: https://www.economics-sociology.eu/?734,en_the-concept-of-labour-migration-from-the-perspective-of-central-and-eastern-europe (дата звернення: 27.10.2025).
11. Introduction: Patterns of Migration in Central Europe. Claire Wallace and Dariusz Stola
12. Incomplete Migration: a New Form of Mobility in Central and Eastern Europe. The Case of Polish and Ukrainian Migrants Marek Okólski
13. International Migration In Central And Eastern Europe – Current And Future Trends Paweł Kaczmarczyk and Marek Okólski
14. Statistics. World Development Indicators. World Bank.
URL: <https://databank.worldbank.org/> (дата звернення: 01.11.2025).
15. Eurostat.
URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/all_themes (дата звернення: 02.11.2025).
16. OECD Data Explorer. URL: <https://data-explorer.oecd.org/> (дата звернення: 03.11.2025).
17. Features of Germany's Migration Policy in the Second Half of the XXth Century – the Beginning of the XXIst Century.
URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/93-94_4-17 (дата звернення: 03.11.2025).
18. Ministry of the Interior of the Czech Republic. URL: <https://mv.gov.cz/> (дата звернення: 04.11.2025).

19. Migration policy of the Slovak Republic.
URL: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/migration_policy.pdf (дата звернення: 04.11.2025).
20. Asylum and migration policy. URL: <https://www.gov.pl/web/mswia-en/asylum-and-migration-policy> (дата звернення: 09.11.2025).
21. Development of migration policies of the Czech Republic, Hungary and Poland – on the way to maturity.
URL: <https://www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/development-of-migration-policies-of-the-czech-republic-hungary-and-poland-on-the-way-to-maturity-2/> (дата звернення: 08.11.2025).
22. Changes in the Act on Residence of Foreigners from July 1, 2025.
URL: <https://www.mic.iom.sk/en/news/920-changes-in-the-act-on-the-residence-of-foreigners-from-july-1-2025.html> (date of access: 10.11.2025).
23. International Migration Outlook 2023.
URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2023_b0f40584-en/full-report.html (дата звернення: 10.11.2025).
24. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/index_en (date of access: 11.11.2025).
25. UNCHR. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/> (дата звернення: 13.11.2025).
26. Ukrainian citizens in the EU. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukrainian_citizens_in_the_EU (дата звернення: 13.11.2025).
27. Ukraine Situation Flash Update. UNHCR Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/118329> (дата звернення: 14.11.2025).
28. Impact of Ukrainian Migrants on Economies of Recipient Countries. Національний банк України.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15_eng.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

29. Eurostat. Migration and asylum in Europe – 2024 edition.
URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2024> (дата звернення: 16.11.2025).
30. Migration In Poland. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/11/FEPS-POLICY-BRIEF-POLAND.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).
31. Вплив українських мігрантів на економіки країн-реципієнтів. Національний банк України.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (дата звернення: 16.11.2025).
32. Germany: International Migration Outlook 2024.
URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/germany_1c19b40c.html (дата звернення: 17.11.2025).
33. The impact of EU immigration on labour market outcomes in Germany over the past decade.
URL: <https://www.bundesbank.de/en/publications/research/research-brief/2022-45-eu-immigration-labour-market-886406> (дата звернення: 19.11.2025).
34. Czechia: International Migration Outlook 2024.
URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/czechia_db2afb42.html (дата звернення: 18.11.2025).
35. Slovak Republic: International Migration Outlook 2024.
URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/slovak-republic_09b0120f.html (дата звернення: 18.11.2025).
36. Hungary: International Migration Outlook 2024.
URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/hungary_0e7718bc.html (дата звернення: 20.11.2025).

- 37.EU migration and asylum policy.
URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/> (дата звернення: 18.11.2025).
- 38.Asylum in the EU. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/asylum-eu_en (дата звернення: 21.11.2025).
- 39.International Organization for Migration. Displacement Tracking Matrix (DTM).
URL: <https://dtm.iom.int/> (дата звернення: 22.11.2025).
- 40.International Labour Organization. Режим доступу: <https://www.ilo.org/> (дата звернення: 22.11.2025).
- 41.Immigrant integration policy and practices in Poland.
URL: <https://doi.org/10.35467/sdq/108988> (дата звернення: 28.11.2025).
- 42.Migration Trends in Selected Applicant Countries. Volume III – Poland Dilemmas of a Sending and Receiving Country.
URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_eu_3.pdf (дата звернення: 28.11.2025).
- 43.IOM Germany. URL: <https://germany.iom.int/> (дата звернення: 28.11.2025).
- 44.State Of Immigrant Integration.
URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/migration/Sii2024--Germany%20\(ENG\)%20-%20v6%20\(FINAL%20with%20bookmarks\).pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/migration/Sii2024--Germany%20(ENG)%20-%20v6%20(FINAL%20with%20bookmarks).pdf) (дата звернення: 28.11.2025).
- 45.Migration Trends in Selected Applicant Countries. Volume II – The Czech Republic The Times They Are A-Changin.
URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_eu_2.pdf (дата звернення: 28.11.2025).
- 46.Цевух Ю. О. Генезис теорій міжнародної міграції / Цевух Ю. О. // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2012. – №5 (157). – С. 29-37.
- 47.Цевух Ю. О. Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн // Цевух Ю. О., Якубовський С. О. - Одеса: Одеський

національний університет ім. І.І. Мечникова. -2017. – 215 с. – 6 авторських аркушів.

48. Refugee Flow from Ukraine: Origins, Effects, Scales and Consequences. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/263859/1/CESifo-Forum-2022-04-p08-16.pdf> (дата звернення: 28.11.2025).
49. Особливості міграційного руху українців до Німеччини та перспективи його розвитку / Панченко Т. В. // Стратегічна панорама. - 2019. - № 1-2. - С. 37-51. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stpa_2019_1-2_6 (дата звернення: 28.11.2025).
50. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України / О.Краузе // Галицький економічний вісник. — 2010. — №2(27).— с.26-34 - (світова економіка й міжнародні економічні відносини). URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/712/2/GEB_2010_v27_No2-O_Krause-External_migration_naselennyaUkrayiny_26.pdf (дата звернення: 28.11.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А.1

Динаміка приросту ВВП Чехії, Німеччини, Угорщини, Польщі,
Словаччини за 2015-2024 роки, у %

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Чехія	5,0	2,6	5,2	2,8	3,6	-5,3	4,0	2,8	-0,1	1,1
Німеччина	1,7	2,3	2,7	1,1	1,0	-4,1	3,7	1,4	-0,3	-0,2
Угорщина	3,7	2,4	4,1	5,6	5,1	-4,3	7,2	4,3	-0,8	0,5
Польща	4,4	3,0	5,2	6,2	4,6	-2,0	6,9	5,3	0,2	2,9
Словаччина	5,2	1,9	2,9	4,1	2,3	-2,6	5,7	0,4	2,2	2,1

Джерело: складено на основі даних [13]

ДОДАТОК А.2

Динаміка рівня безробіття в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі,
Словаччині за 2015-2024 роки, % від населення

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Чехія	5,1	4	2,9	2,2	2	2,6	2,8	2,2	2,6	2,6
Німеччина	4,6	4,1	3,8	3,4	3,1	3,9	3,6	3,1	3,1	3,4
Угорщина	6,8	5,1	4,2	3,7	3,4	4,2	4	3,6	4,1	4,5
Польща	7,5	6,2	4,9	3,9	3,2	3,2	3,4	2,9	2,8	2,9
Словаччина	11,5	9,7	8,1	6,5	5,8	6,7	6,8	6,1	5,8	5,3

Джерело: складено на основі даних [14]

ДОДАТОК А.3

**Динаміка рівня середньорічної заробітної плати в Чехії, Німеччині,
Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2024 роки, в євро**

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Чехія	33 445,9	34 626,9	36 395,8	38 323,8	39 915,4	39 341,5	40 135,8	37 617,6	36 949,0	38 488,5
Німеччина	66 389,9	67 409,6	68 117,7	69 070,4	70 225,2	69 750,8	69 828,5	68 225,6	68 104,2	69 433,1
Угорщина	25 835,3	26 069,9	27 955,6	29 318,3	30 298,5	30 821,6	31 645,7	32 759,5	32 475,0	34 995,8
Польща	33 825,2	35 614,6	37 071,0	39 436,4	41 872,1	42 609,6	42 383,3	40 538,7	41 577,5	44 210,6
Словаччина	31 286,0	32 277,8	33 232,2	34 174,5	35 290,9	35 748,5	36 557,1	34 643,8	34 562,2	36 105,4

Джерело: складено на основі даних [15]

ДОДАТОК А.4

**Динаміка особистих переказів мігрантів Чехії, Німеччини, Угорщини,
Польщі, Словаччини за 2015-2024 роки, в євро.**

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Чехія	727,3	755,9	838,7	871,3	914,1	914,8	1 024,7	943,8	730,0	803,0
Німеччина	12,2	5,5	5,1	4,7	6,7	5,7	12,9	19,8	16,1	16,2
Угорщина	311,0	362,3	386,3	495,3	566,4	450,9	586,7	460,1	641,7	701,4
Польща	3 501,0	3 336,0	3 493,0	3 538,0	3 570,0	3 186,0	3 110,0	2 913,0	3 291,0	2 952,0
Словаччина	248,9	255,5	307,0	340,3	305,6	295,8	291,7	278,1	326,8	329,2

Джерело: складено на основі даних [16]

ДОДАТОК А.5

Динаміка кількості іммігрантів в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2023 роки

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чехія	29602	64083	51847	65910	105888	63095	69360	347429	142149
Німеччина	1595865	1042484	900291	855708	834338	666639	801361	1977121	1303251
Угорщина	58344	53618	68070	82937	88581	75470	80471	94148	96192
Польща	218147	208302	209353	214083	226649	210615	241116	275515	303275
Словаччина	6997	7686	7188	7253	7016	6775	5733	5463	5923

Джерело: складено на основі даних [15]

ДОДАТОК А.6

Динаміка кількості емігрантів в Чехії, Німеччині, Угорщині, Польщі, Словаччині за 2015-2023 роки

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чехія	25684	38864	27316	26742	77798	35854	18630	31764	53639
Німеччина	321915	513227	516505	475582	496613	404026	458574	452713	580499
Угорщина	43225	39889	39829	48178	49795	67364	67999	58408	71369
Польща	258837	236441	218492	189794	180594	161666	201595	228006	194063
Словаччина	3870	3801	3466	3298	3384	2428	3395	4468	4522

Джерело: складено на основі даних [15]

ДОДАТОК А.7

Кількість негромадян ЄС, які виїхали з України та мали тимчасовий захист на кінець вересня 2025 року

Країна	2025
Чехія	389 310
Німеччина	1 218 100
Угорщина	42 010
Польща	1 008 855
Словаччина	135 770

Джерело: складено на основі даних [24]

ДОДАТОК А.8

**Динаміка чистої міграції в Україні та країнах Центральної Європи у
2021-2024 роках**

Країна	2021	2022	2023	2024
Чехія	4111	329739	-14638	-86169
Німеччина	310264	981552	609553	36954
Угорщина	20372	41871	49213	16223
Польща	2251	967744	-7824	-238062
Словаччина	-8172	92314	4933	-21027
Україна	-1129	-5699445	-299961	1146012

Джерело: складено на основі даних [14]

ДОДАТОК А.9

**Оцінені загальні витрати на українських біженців у вибраних країнах
світу з березня 2022 року по лютий 2025 року, у млрд євро**

Чехія	8,05
Німеччина	36,55
Угорщина	2,92
Польща	29,3
Словаччина	3,07

Джерело: складено на основі даних [26]